TÜRKİYE EKONOMİSİNİN 2017 YILI DEĞERLENDİRMESİ

Vedit İNAL

GAYRI SAFÎ YURT İÇİ HÂSILA

Bir ekonomiyi değerlendirmenin birinci adımı, o ekonomideki üretimin büyüklüğünü, üretimin büyüme hızını ve bu ekonominin verimliliğini, yani üretimin nüfusa oranını tespit etmektir. Biz de Türkiye ekonomisinin 2017 yılını değerlendirmeye Gayrı Safî Yurt İçi Hâsılayı inceleyerek başlayalım. 4. çeyrek verileri henüz ortaya çıkmadı, ama ekonominin 3. çeyrekte %11.2 büyümesinden ve birtakım öncü göstergelerden hareketle, analistler 4. çeyreğin de yüksek bir büyüme göstereceğinde hemfikirler. 2017 nominal GSYİH'sı 3.24 tr. TL olarak tahmin edilebilir. Bu da nominal olarak %19, reel olarak da %7 civarında bir büyümeye tekabül eder ki Betam'ın tahminiyle uyumludur.[1]

Grafik 1'den de görülebileceği gibi, 2001 ve 2009 krizleri bir kenara bırakılacak olursa, 2002 ile 2008 arasında %8-9 civarında oynayan büyüme oranı, 2009'un 3. çeyreğinden sonra önce %7'lere, 2014'den sonra da %5'lere düşmüştür. 2017 yılının birinci ve ikinci çeyrek büyümeleri de, sırasıyla %5.3 ve %5.4 olup, %5'ler seviyesindeydi. 3. çeyrek büyümesi bu oranların çok üzerinde gerçekleşmiştir.

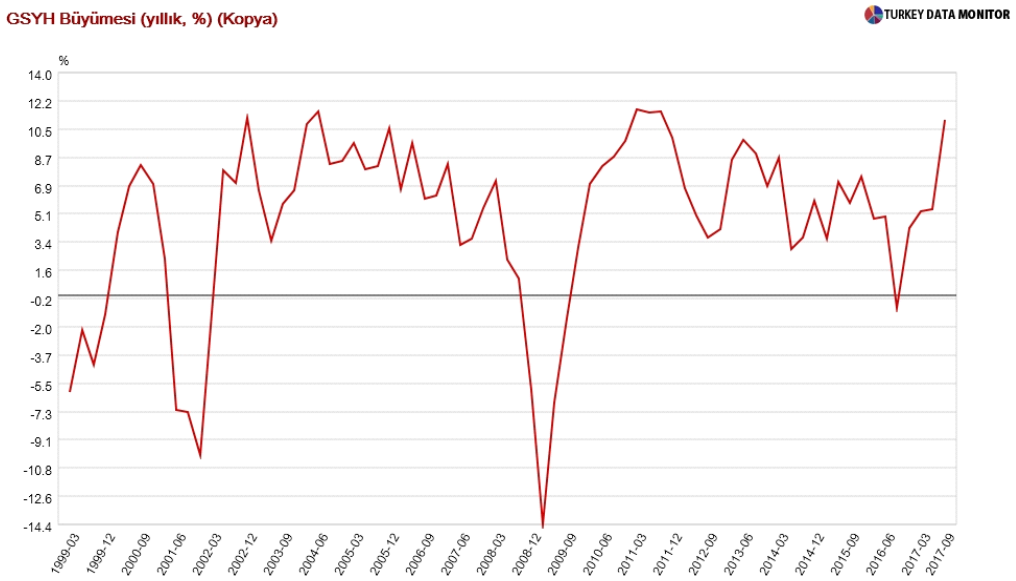

Grafik 1: Yıllık GSYİH Büyümesi (Kaynak: TDM)

3. çeyrek büyümesinin bileşenlerine baktığımızda, özel tüketimin ve yatırımların güçlü bir katkı yaptığını görüyoruz. 2017'nin 3. çeyreğinde de hanehalkı tüketimi 2016'nın 3. çeyreğine göre %11.7 artarken, dayanıklı malları tüketimi %31.13 artmış. Benzer biçimde, yatırımlar genel olarak %12.42 artarken, makina ve teçhizat alımları %15.28 artmış. Hem ihracatta, hem ithalatta artış var. İthalat %14.55 artmış, ama ihracat %17.23 artmış. Yani net ihracat da %2.68 artış göstermiş.

[1] Betam 4. çeyrek büyümesini %7.4, 2017 büyümesinin ise %7'nin üzerinde olacağını tahmin ediyor. Betam, *Ekonomik Büyüme ve Tahminler*, 26 Ocak 2018.

GSYİH BÜYÜMESİNİN NEDENLERİ

Baz Etkisi

GSYİH'daki bu artışın ardında esas olarak üç faktörün yatıyor olmasından bahsedilebilir. Birincisi, baz etkisi. Büyüme oranı, GSYİH'nın belirli bir zaman aralığındaki değişiminin, o aralığın başlangıcındaki değerine oranı olarak hesaplanır. Başlangıçtaki değer, herhangi bir nedenle çok düşükse, ekonominin büyümesinde mutlak olarak bir değişme olmasa bile, büyüme oranı yüksek çıkar. Basit bir örnekle anlatacak olursak ekonominin her dönem 1000, 1100, 1210, 1331 şeklinde %10 büyüdüğünü farz edelim. Herhangi bir nedenle, büyümenin bir dönem düşük olduğunu düşünelim. Üretim kapasitesi değişmediği için bir sonraki dönemde de üretimin normal miktarda gerçekleştiğini varsayalım. Mesela üretim dönemden döneme 1000, 1100, 1170, 1331 şeklinde artmış olsun. Bu durumda büyüme oranları %10, %6.36 ve %13.76 olacaktır. Son dönemdeki %13.76'lık yüksek büyümenin nedeni bir önceki dönemdeki düşük üretim, yani baz etkisidir. 2016 yılının 3. çeyreğinde, Türkiye ekonomisi bu dönemdeki darbe girişimi nedeniyle, 2015'in 3. çeyreğine oranla, %0.81 oranında küçülmüştü. Yani büyüme negatif olmuştu. Dolayısıyla, 2017'nin 3. çeyreğinde, 2016'nın 3. çeyreğine kıyasla yüksek bir büyüme olacağı, bahsi edilen baz etkisi nedeniyle, zaten bekleniyordu ve öyle de oldu.

Kredi Garanti Fonu'nun Kullanılış Biçimindeki Değişme

Ancak 3. çeyrek büyümesi tahmin edilenin üzerinde oldu. Demek ki baz etkisinin ötesinde başka faktör, ya da faktörler de var. Farklı analistlerin üzerinde durdukları en önemli faktör Kredi Garanti Fonu'nun kullanılış biçimindeki değişme ve bunun GSYİH üzerindeki etkisi. Kredi Garanti Fonu (KGF) 1991 yılında kurulmuş olan bir anonim ortaklık. Kendi kredi vermiyor, ama bankalardan kredi alan şirketlere kefalet sağlıyor. Ana ortakları Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB). Bu iki kurum %32'şerlik hisseleriyle KGF'nin büyük ortakları. Diğer ortaklar da %1.695'er hisseye sahip Türkiye'de faaliyet gösteren 21 banka.[2] Bu kuruluş, 2015 sonuna kadar kredi almak isteyenlere cüz'i miktarda kefalet sağlamış ve sağlanan bu kefaletlerle de cüz'i miktarlarda kredi alınmış. Örneğin 2015 sonu itibarıyla sağlanan kefalet miktarı 1.88 milyar TL, bu sayede alınan kredi de 2.51 milyar TL. 2016 yılında bu rakamlar sırasıyla 5.03 ve 6.71 milyar TL'ye yükseliyor, ama esas artış 2017'de (Bkz. Grafik 2). Kredi Garanti Fonu web sitesinden verilen bilgiye göre, 30 Kasım 2017 itibarıyla 364,024 işletme, sağlanan 199.5 milyar TL kefaletle 220.8 milyar TL kredi almışlar. 2017'nin ilk on bir ayında, sağlanan kefalet ve alınan kredilerde 2016'nın tümüne kıyasla, sırasıyla, 40 ve 33 kat artış var.

27 Şubat 2017'de, Bakanlar Kurulu, Kredi Garanti Fonu'nun vereceği kefaletler toplamının 250 milyar TL'ye kadar çıkabileceği, Hazine'nin de bu kefaletlere karşılık olarak Fon'a 25 milyar TL'lik bir kaynak aktaracağı kararını alıyor.[3,4] KGF'nin verdiği kefaletler, Grafik 2'de de görülebileceği gibi, Mart'tan itibaren hızla artıyor. 2017 boyunca, KGF 220 milyar TL'den fazla

---

[2] Kredi Garanti Fonu, *2016 Faaliyet Raporu*, s. 19.

[3] 2017/9969 Numaralı 'Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanan Hazine Desteğine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar', 10 Mart 2017 Tarihli ve 30003 Sayılı *Resmî Gazete*.

[4] Hazine'nin verdiği 25 milyar TL'lik fonun büyüklüğünü daha iyi canlandırabilmek için, bu meblağın Türkiye GSYİH'sının %1'ine yakın olduğunu belirtelim.

kefalet veriyor. 2018 yılında, bakanlar kurulundan karar çıkması halinde, buna ek olarak 140 milyar TL'lik kefalet verilebileceği belirtiliyor.

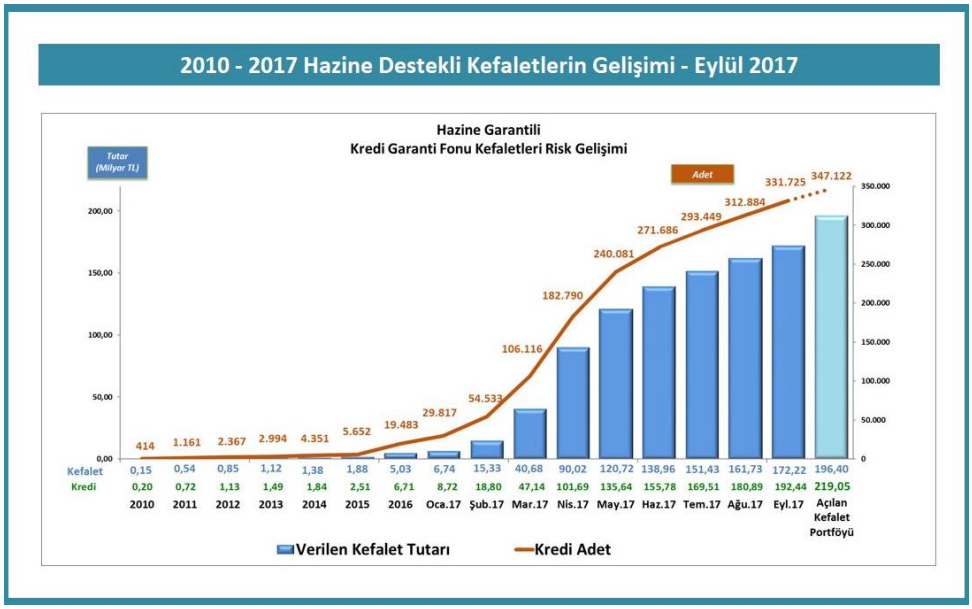

Grafik 2: Kefaletlerin Gelişimi. (Kaynak: Kredi Garanti Fonu *Web Sitesi*)

Kredi Garanti Fonu'na sağlanan bu destekle durgunluk, hiç olmasa 2017 yılı için, aşılıyor ve 2017'nin tamamı için %7 civarında olacağı tahmin edilen bir büyüme oranı yakalanıyor. Gün (hatta yıl) kurtarılıyor, ama uygulanan bu politika iki önemli riski de birlikte getiriyor. Birincisi, yapısal değişikliklerle birlikte uygulanmadığı takdirde,[5] bu tür politikalara bir kere başlandı mı devamının da gelmesi gerekeceği. Yani 2018'de de benzer miktarda kefalet sağlanmazsa, ekonominin benzer bir durgunluğa girme riski. Nitekim, 22 Ocak 2018, Pazartesi günü Hazine Müsteşarlığı ile Kredi Garanti Fonu AŞ arasında imzalanan protokol töreninde yaptığı açıklamada Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek, geri dönen kredilere ilişkin kefaletlerin 55 milyar lirasının yeniden kullandırılacağını duyurdu. Bu 55 milyar TL'nin 25 milyar TL'si sanayiye, 15 milyar TL'si ise ihracatçı kuruluşlara ayrılacakmış. İkinci sorun ise, normal şartlarda bankaların riskli görüp, kredi vermeyeceği işletme ve/veya projelere de Fon desteği nedeniyle kredi sağlanabileceği için, bu kredilerin geri dönüşünde sorunlar yaşanabileceği. Alınan riskin maliyeti başkaları tarafından karşılanıyorsa, risk alma iştahının artması şeklinde tanımlanan, iktisat literatüründe 'ahlakî tehlike' (*moral hazard*) diye bilinen problemdir bahsi edilen. KGF sayesinde 2017 kurtarılmıştır, ama verilen riski yüksek krediler nedeniyle, 2018 ve sonrasında çok daha büyük bir tehlike Türkiye ekonomisini bekliyor olabilir.

[5] Örneğin Fatih Özatay, Kredi Garanti Fonu'nun kefalet vereceği kredilerin eğitime yoğunlaşmasını öneriyor (*Dünya*, 19 Temmuz 2017). Ama amaç yapısal değişiklik değil, günü kurtarmak.

KDV ve ÖTV İndirimleri

Krizi aşmada kullanılan ikinci politika ise Katma Değer ve Özel Tüketim Vergilerinde (KDV ve ÖTV) yapılan indirimler. KDV Ocak 1985 yılından beri harcamalar üzerinden alınmakta olan bir vergi. İthalat, ihracat, hastane, bilim, kültür ve diğer sosyal amaçlı harcamalar, iç ve dış güvenlik harcamaları dışında yapılan harcamalardan %18 oranında alınıyor. ÖTV ise, Ağustos 2002'den beri farklı ürünlerden farklı oranlarda alınan, bu oranların her yıl yeniden belirlendiği bir vergi türü.

2017 başında alınan bir kararla, bu iki vergi türünde Mart sonuna kadar önemli indirimlere gidildi, bu indirimler daha sonra Eylül sonuna kadar uzatıldı. Beyaz eşyada %6.7 civarında olan ÖTV sıfırlandı. Benzer şekilde ahşap ve plastik mobilyada ve büro malzemelerinde uygulanmakta olan KDV oranı da yüzde 18'den yüzde 8'e düşürüldü. Metrekare değeri 1000 ile 2000 TL arası olan konutlarda KDV %18'den %10 kalıcı olarak indirilirken, metrekare değeri 2000 TL'nin üzerinde olan lüks konutlarda da %18'den %8'e KDV indirimi yapıldı. Tapu harçları ‰20'den ‰15'e düşürüldü.

İŞSİZLİK ORANI

Bu tedbirler sonucu GSYİH'da görülen artış, işsizlik oranını da azaltmaya başladı. 2016 Ekim'inde %11.80 olan işsizlik oranı, eldeki son veri, 2017 Ekim'inde %10.30'a geriledi. Grafik 3'de de görülebileceği gibi, işsizlik oranında 2012 Temmuz'undan beri görülen artış durdurulmuş, 2017 başı itibarıyla işsizlikte bir azalma görülmeye başlanmıştır.

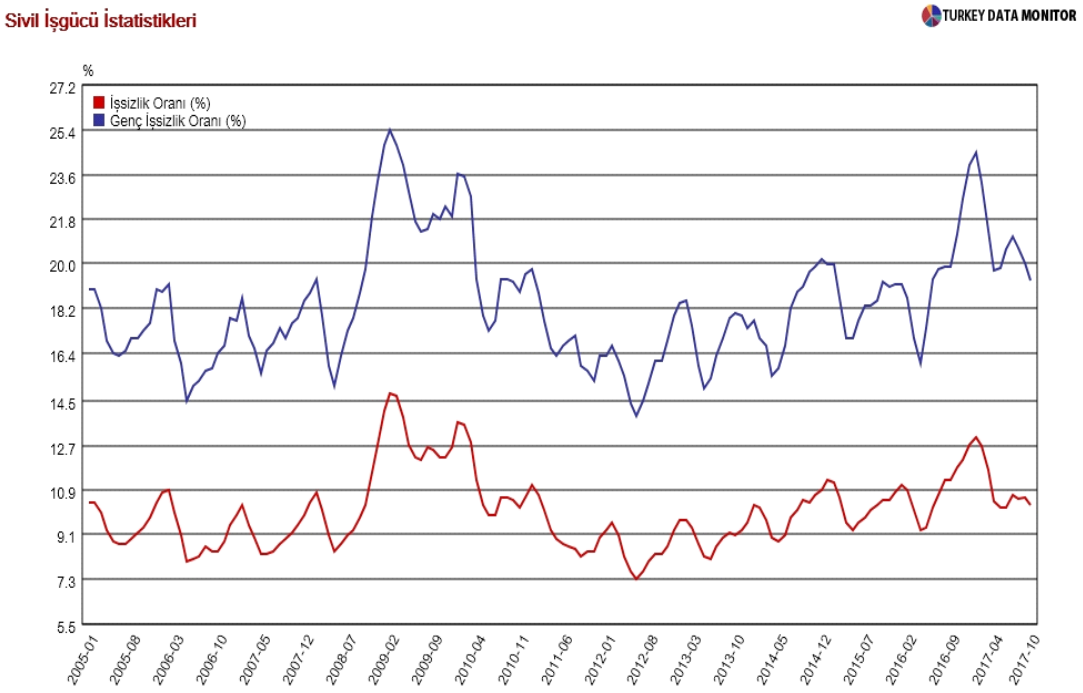

Grafik 3: İşsizlik Oranı ve Genç İşsizlik (Kaynak TDM)

Grafik 3'de 15-24 yaş arasındaki gençlerdeki işsizlik oranı da görülebilir. 2017'deki göreli azalmaya rağmen, bu oran hâlâ çok yüksektir. 2010'ların ilk yarısında %17-%18 arasında gezinen genç işsizlik oranı, Ekim 2017 itibarıyla %19.32'ye yükselmiş vaziyette. Gerçi 2016 Ekim'inde %21.2'ye kadar yükselmiş olan genç işsizlik oranı biraz azalmıştır, ama hâlâ 15-24 yaş arası her beş gençten biri işsizdir. Bu oran Yunanistan gibi kriz içindeki ülkelere, ya da gelişmekte olan ülkelere göre düşük sayılabilir, ama hem Türkiye genel işsizlik oranının iki katıdır, hem de gelişmiş ülkeler ortalamalarının oldukça üzerindedir.

ÖTV / KDV indirimleri satışları patlattı ve bu yazının başında bahsini ettiğimiz, hane halkı tüketiminin 2016'nın 3. çeyreğine göre %11.7, dayanıklı tüketim malları tüketiminin ise %31.13 artması sonucunu getirdi. Kredi Garanti Fonu'nun devreye sokulması genel olarak yatırımları %12.42, makina ve teçhizat alımlarını ise %15.28 arttırdı. Gayrı Safî Yurt İçi Hâsıla 2017 boyunca %7 civarında artış gösterdi, işsizlik hâlâ yüksek olmakla birlikte azalmaya başladı. Bütün bunlar uygulanan Keynesyen denilebilecek politikaların bir başarısı olarak görülebilir. Şimdi biraz da bu politikaların neler götürdüğüne bakalım.

ENFLASYONDAKİ ARTIŞ

Uygulanan bu politikaların birinci olumsuz sonucu, enflasyondaki artış. Hâsıla (Çıktı) açığının 2016 sonundaki -%2 civarından, 2017 sonunda %1 civarına azalmasıyla (Bkz. Grafik 4), fiyat artışı da hızlanmaya başladı. 2017 yılı içinde enflasyon %8.53'den 11.92'ye, neredeyse %3.5 artış göstermiş (Grafik 5). Ekonominin durma noktasına gelmesi önlenmiş, ama bunun da bedeli enflasyonun %40 oranında artması olmuş.

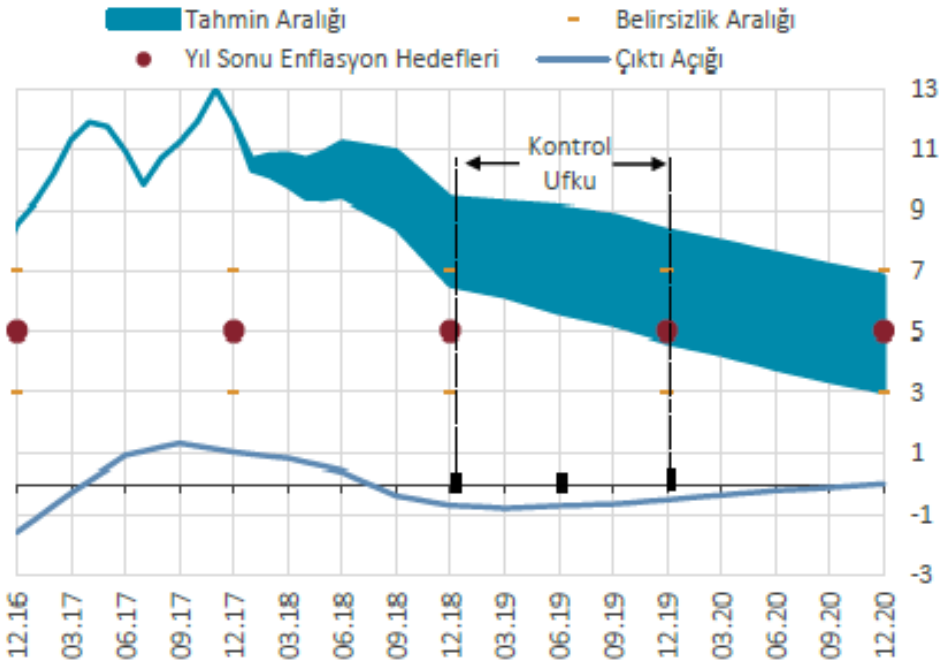

Grafik 4: Hâsıla Açığı (TCMB veri tabanı)

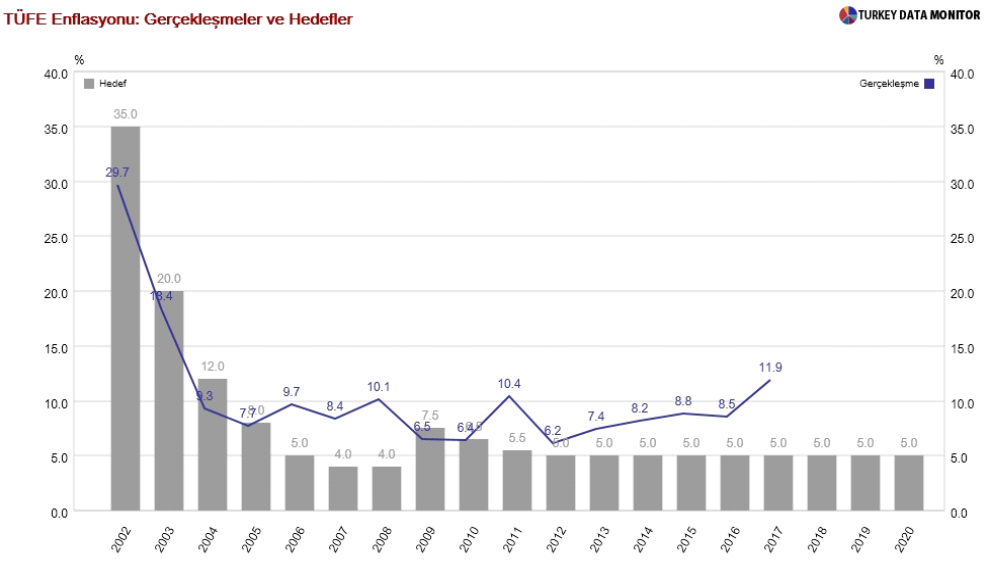

Grafik 5: Enflasyonun Gelişimi (Kaynak: TDM)

30 Ocak 2018 tarihli enflasyon raporunda, TCMB başkanı Murat Çetinkaya'ya göre enflasyon, 2016'nın son çeyreğinde TL'deki önemli değer kaybı, petrol fiyatlarında %20'ye, gıda fiyatlarında %13.79'a varan artışlar nedeniyle yükselmeye başlamış. Yani maliyetlerdeki artış neden olmuş enflasyonun yükselmesine. 2017 yılı içinde enflasyon artışının sorumlusu olarak kredi teşviklerinden, vergi indirimlerinin yarattığı talep baskısından hiç bahsetmiyor Çetinkaya.[6] Betam direktörü Seyfettin Gürsel, *T24*'de yazdığı yazıda, haklı olarak, TL değer kaybederken Merkez Bankası'nın neden faiz silahını kullanmadığını, fiyat seviyesinin %11.92 artışında 230 milyar TL'lık Hazine garantili kredinin hiç mi rolü olmadığını, tarım fiyatları ortalama olarak %17.3 artarken, büyük umutlarla kurulmuş olan Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi'nin ne yaptığını soruyor.[7]

İşler düzeldiğinde (ya da düzelirse) enflasyon düşürülebilir mi? Düşürülebilir kuşkusuz. Ana akım iktisat bilimi bunun nasıl yapılabileceğini bize söylüyor. Gerçi %5 hedefine dönülebileceğine kimse inanmıyor artık, ama Merkez Bankası faiz oranlarını ciddi bir biçimde yükseltir de, hem tüketici talebi hem de yatırımlar dizginlenirse belki tek haneli enflasyon oranlarına dönülebilir. TCMB 2018 sonunda enflasyonun %7.9 olacağını öngörüyor. [8] Ancak, böyle bir politika ekonomiyi 2017 başına geri getirir. GSYİH büyümesi azalır, belki de eksiye döner, işsizlik artmaya başlar. Eskilerin deyimiyle, seçim sath-ı mailine girmiş bir ülkede bunu yapmak pek kolay değil. Ayrıca Politika Faizini %8'de tutup, bütün dünyada olağanüstü durumlar için kullanılan Geç Likidite Penceresinden, %12.75 faizle piyasayı fonlama garabetini gösteren bir merkez bankasının bunu yapması daha da zor. Cumhurbaşkanı'nın yüksek faizler karşısındaki tutumu da dikkate alınırsa, daraltıcı para politikalarıyla, yani faiz oranlarını arttırarak, enflasyonu önlemenin çok da fazla olanağı olmadığı görülebilir. Demek ki ekonominin krize girmemesinin bedelini ilk olarak yüksek enflasyon oranları şeklinde ödeyeceğiz.

---

[6] Murat Çetinkaya, *TCMB Briefing on 2018-I Inflation Report*

[7] Seyfettin Gürsel, 'Enflasyonla Mücadelenin Açmazları', *T24*, 2 Şubat 2018

[8] Murat Çetinkaya, *TCMB Briefing on 2018-I Inflation Report*

Öte yandan faizlerin yükselmesi TL'yi daha cazip hale getireceği için, TL değerlenecek, bu da ihracatı olumsuz, ithalatı olumlu etkileyerek, carî açığın daha da yükselmesine sebep olacaktır. Yani enflasyonu önleyelim derken, yükselen bir carî açıkla karşılaşılması riski vardır.

Aslında yapılması gereken, faizleri arttırarak enflasyonu önlemek yerine, üretimi arttırıcı, arz yanlısı, uzun dönemli politikalarla enflasyonu önlemektir. Fiziki ve beşerî sermayeye yatırım yaparak, üretim kapasitesini ve verimliliği arttırmak, AR-GE'yi teşvik ederek teknolojiyi geliştirmek, kurumsal yapıyı dünya standartlarına çıkartarak, yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek, bu şekilde üretimi arttırmak, enflasyonla mücadelenin daha sağlıklı bir yöntemidir, ama bu başka bir yazının konusu.

BÜTÇE AÇIĞI ve CARÎ AÇIK

Uygulanan genişletici politikanın bir diğer etkisi de bütçe açığı üzerinde oldu. 2013'den beri zaten yükselmekte olan bütçe açığı, 2017 boyunca %50'den fazla artarak, 30 milyar TL'den 47.3 milyar TL'ye yükseldi (Bkz. Grafik 6). Bu yazı hazırlandığı sırada, son çeyrek GSYİH verileri açıklanmamış olduğu için kesin rakamlar henüz belli değil, ama bütçe açığının GSYİH'ya oranında da bir artış olacağı ve -%1 civarında seyretmekte olan açığın (Bkz. Grafik 7) -%1.75 civarına çıkacağı söylenebilir.

Grafik 6: Bütçe Dengesi (Milyon TL) (Kaynak: TDM)

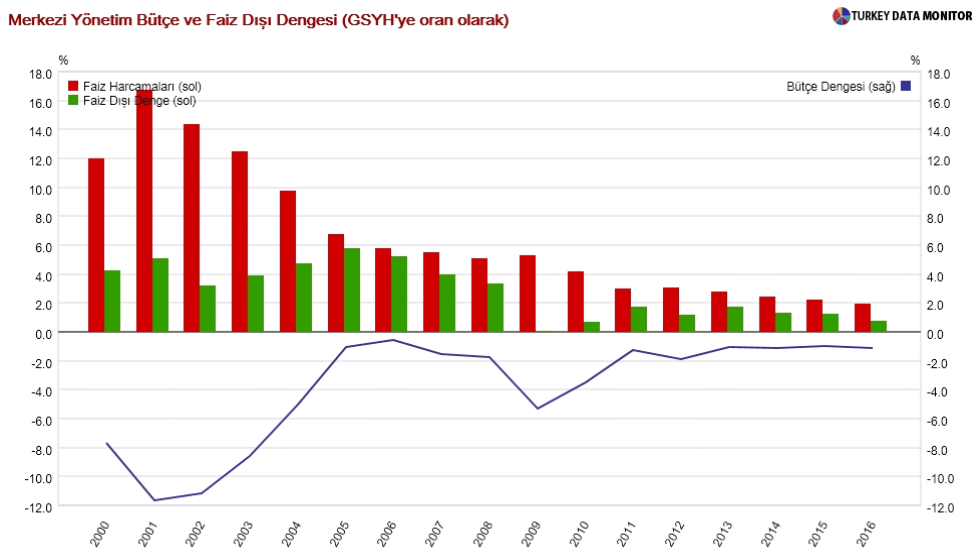

Grafik 7: Bütçe Açığı GSYİH Oranı (Kaynak: TDM)

2011'de 74.4 milyar dolarla rekor kıran carî açık, döviz kurunun 2011'de başlayan ve 2013'de daha da hızlanan artışı ile 2014 yılında 43.5 milyar dolar seviyesine düşmüş, 2015 ve 2016 yıllarında ise 32-33 milyar dolar civarında kalmıştı (Bkz. Grafik 8). 2017 Aralık ayı verilerinin gelmesiyle, 2017'nin tümü için 44-45 milyar dolar civarında bir carî açık beklemek şaşırtıcı olmayacak gibi görünüyor. Bu da, büyümenin artmasıyla carî açığın da artmaya başlaması ve 2016'da 33 milyar dolar olan açığın, 2017'de %33 civarında artarak 44-45 milyar dolara çıkması anlamına geliyor.

Grafik 8: Carî Açık (Kaynak: TDM)

SONUÇ

Toparlayacak olursak, Kredi Garanti Fonu'nun etkin kullanımı ve ÖTV / KDV indirimi gibi politikalarla, yatırımlar ve tüketici talebi canlandırılmış, 2017 yılının tümü için, Betam tahminine göre, %7'ye varabilecek, hatta %7'yi bile aşabilecek bir büyüme sağlanmış,[9] işsizlik azaltılmıştır. Bu genişletici politikaların bilinen mahzurları da eşzamanlı olarak baş göstermiş, enflasyon %12 civarına yükselmiş, bütçe açığı ve carî açık artmıştır. Durgunluk önlenmiştir, ama uzun dönemde arzı arttırıcı politikaların uygulanma olasılığı pek olmadığına göre, şimdi sıra bunun bedelini ödemeye gelmiştir.

KAYNAKÇA

Çetinkaya, Murat *Enflasyon Raporu 2018-1*.

Gürsel, Seyfettin 'Enflasyonla Mücadelenin Açmazları', *T24*, 2 Şubat 2018.

Özatay, Fatih 'Kredi Garanti Fonu ve Eğitim Reformu', *Dünya*, 19 Temmuz 2017.

Kredi Garanti Fonu, *2016 Faaliyet Raporu*.

Kredi Garanti Fonu *Web Sitesi*.

2017/9969 Numaralı 'Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanan Hazine Desteğine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar', 10 Mart 2017 Tarihli ve 30003 Sayılı *Resmî Gazete*.

Turkey Data Monitor.

[9] Betam, *Ekonomik Büyüme ve Tahminler*, 26 Ocak 2018.